

Mc. 4/6.

Tarto: ja Wõrro: ma rahwa

R a l e n d e r

ehf

T ä h t : r a m a t

1839.

Ajastaja päle, perran

Jssanda Jესუსse Kristusse

sündimist.

Sel ajastajal om 365 päiwa.

Tartun

trükkitu J. E. Schünmanni man.

Der Druck dieses bloß zum Gebrauch in den Ostsee-
Provinzen bestimmten Kalenders ist unter der Bedingung
gestattet, daß nach Vollendung desselben die gesetzlich be-
stimmte Anzahl von Exemplaren an die Censur-Comité
abgeliefert werde.

Dorpat am 7. September 1838.

M. v. Engelhardt.
Censor.

A j a . a r t w.

Maailma lomisest armatas . . .	5788	ajastaiga.
Jesanda Jesusse Kristusse sündimisest	1839	—
Tarto-lina eddimisest ehhitamisest . . .	809	—
Kui ristiusk liivlandi-male tulli . . .	653	—
Lutterusse õige usso üleswõtmisest . . .	322	—
Kui Lutterusse õige usso üleswõtminne liivlandi-male tulli . . .	317	—
Kui Peterburi-lina nakkati ehhitama.	136	—
Kui meie ma Wennerigi wallitsusse alla sai . . .	129	—
Wõro-lina ehhitamisest . . .	54	—
Meie Keisri-herra Nikolai Paw- lowitsi sündimisest . . .	44	—
Tarto surekoll saadmisest . . .	37	—
Kui Prantsus Wenne-male tulli, ning pallanu Moskwa-linast wälja aeti	27	—
Kui liivlandi-maal priust koluteti . . .	20	—
Kui meie armolik Keisri-herra Nikolai Pawlowits naks wallitsema	14	—
Kui se perramenne suur henge kirjo- tamine meie maal olli . . .	5	—
Kui Jummola-orjust kerkun wastse kerko- säbuse perra nakkati piddama	5	—

Kalendri-tähte selletaminne.

● noor fu.	n. nädal.
◐ eddimenne werand.	f. fel.
☼ täüs fu.	t. tund.
◌ perrammenne werand.	m. minuti.
P. pühha.	e. f. enne feskpäiwa.
p. perrast, nink päiw.	p. f. päle feskpäiwa.

Kats ristikest (**) päiwa arwo man näütwa,
et om kunninga- wai kerko-pühha, mes kerkun püh-
hendetas. Üts ristikenne (*) päiwa arwo-tähhe een
näütap, et kohhus säratsel päiwal ei peta.

Täht-ramato hõikamisse hääs.

Tulle, kae! siin saiswa üllespantu
Nasta päiwa, mes weel tulleswa.
Südda, se sull' olgo tähhes antu,
Et na pea sawa minnema!
Tulle, nink arwa sis ette nüüd ärra,
Et sa es kahhleses wiimselt neid perra!

Uiga möda kif ne asja kääwa,
Ni kui Jummal üllewast neid säap.
Temma sadap rõmo-, risti-päiwa,
Uiga möda se kif tulles, läap.
Möda ne päiwa kül lendaden pandwa,
Jaetu ossa ifs kätte sull' andwa!

Uiga pitti sa ka jõwmat kanda
Paljo waiwa, hätta, haigustke.
Jssa arm sull' arwap päle panda
Eggal päiwal, tunnil omma tõ.
Te sis ifs päle, mes murretat ette, —
Weitsil ent ifkes, — sis paljo saat kätte!

Om mal ajal, mes sis ollet tennu,
Se om hõlpsa nink ifs tullus ka.
Parras aig om pea möda lannu,
Nink sis tõ ja hool om asjata.
Arwa sis parrajat tundi so tõle,
Omma sädus om päiwil' nink õle!

Ürikenne om se aig siin nätta,
 Ent ta sadap iggawest sull' weel!
 Mes ta and, ta lubbap so kääst wotta,
 Ent se jäädwä ande tullep saäl!
 Saatko sis ilmliko päiwa meid hilja,
 Kaswatan üri pääl iggawest wilja!

Aig om kallis! — läbbi llna, lada
 Oesi, kost kül aiga ostetas?
 Ei se olle muijalt sulle sada,
 Kui et Jēsa armust jaetas!
 Hoija sis aiga, kui hoietas silman,
 Kallimbat asja ei olle siin ilman!

Tulle, kae sis! — ülespanti siin so päiwa, —
 Taiwan ka neid sulle loetas!
 Hā, kui kittust saäl na sulle töiwa,
 Kon se õige ramat wallawoetas!
 Aiga se ramat sull' ilman siin näütap, —
 Ilmast so taiwate juhata wäitap!

I. Januar. 31 päiwa. Wastse ajastaja ku.

Rieta Jēsandat, mo heng, nink fil mes minno sissen om, temma
 pühha nimme! Rieta Jēsandat, mo heng, nink ärra unneta mit-
 te, mes temma sulle hääd om tennu! Psalt 103, 1. 2.

Kristusse ümbreleikaminne. Luf. 2, 21.		
1 Pühhap.	Wastse aj. p.	
2 Eesp.	Abel, Set	
3 Idisip.	Enok	• f. 4, 50 m. p. t.
4 Kolmap.	Metusala	Lummi.
5 Neljap.	Eimeon	Raunis
6 Redi	Kolme kun. p.	
7 Pools.	Meltior	
1. P. p. 3. Kuninga p. Jēsus 12 ajastaja wannu. Luf. 2, 41—52.		
8 Pühhap.	Erart	tulm.
9 Eesp.	Kasper	
10 Idisip.	Pawli p.	• f. 1, 5 m. p. t.
11 Kolmap.	Higinus	
12 Neljap.	Rein	Wāga tuline
13 Redi	Hilarius	
14 Pools.	Robert	
2. P. p. 3. Kuninga p. Gaja Kanan Kalileasmaal. Jan. 2, 1—11.		
15 Pühhap.	Weliks	ilm.
16 Eesp.	Erdmann	
17 Idisip.	Tōnnise p.	• f. 5, 28 m. p. t.
18 Kolmap.	Emrain	
19 Neljap.	Sara	Kūlm
20 Redi	Wab. Sebast.	
21 Pools.	Neta	
9. P. enne lihhamōtte. Tōteggija winamāen. Matt. 20, 1—16.		
22 Pühhap.	Wintsent	lōdp
23 Eesp.	Potta	taggast.
24 Idisip.	Timoteus	
25 Kolmap.	Pawli ümbref.	• f. 8, 28 m. p. t.
26 Neljap.	Hans	
27 Redi	Krisostomus	Selge,
28 Pools.	Karel	tulma
8. P. enne libh. Semen sattap mitmēsugg. maa päle. Luf. 3, 4—15.		
29 Pühhap.	Samuel	päiwa.
30 Eesp.	Ida	
31 Idisip.	Anno	

1 Januaril tōssap päiw: f. 8, 32 m. lāt alla: f. 3, 28 m.
 10 — — — — — 8, 16 — — — — — 3, 44 —
 20 — — — — — 7, 55 — — — — — 4, 5 —

Melles nurrisev sis inneminne omman ellun? Eggamees nurrisego omma pattu perrast. Jerem. kaib. laul 3, 39.

1 Kolmap.	Prigitta	
*2 Neljap.	Kõundle p.	● f. 5, 15 m. e. f.
*3 Redi	Redi ja Poolp.	Pehme
*4 Poolp.	enne lihha heite.	

7. P. ennelihh. ehk Paas. p. Kristusse kannatam. Luuk. 18, 31—43.

5 Pühhap.	Agata	
6 Eesp.	Perent	ilmakenne.
7 Edisip.	Paasto p.	
8 Kolmap.	Luhha p.	● f. 9, 37 m. p. f.
9 Neljap.	Polli	
10 Redi	Ebbo	Räütap
11 Poolp.	Rosa	

1. P. Paastun. Kristust kiusatas kurratist. Matt. 4, 1—11.

12 Pühhap.	Karolina	
13 Eesp.	Penigna	fula.
14 Edisip.	Waltin	
**15 Kolmap.	Palw. kolmap.	Tim
	(Kwat. 1 p.)	
16 Neljap.	Zula	● f. 10, 23 m. e. f.
17 Redi	Konstanzia	lät
18 Poolp.	Konfordia	felgembas.

2. P. Paastun. Kananea-maa naine. Matt. 15, 21—28.

19 Pühhap.	Ganna	
20 Eesp.	Eutarius	Tullep
21 Edisip.	Efajas	lumme.
22 Kolmap.	Petri p.	
23 Neljap.	Mina	
24 Redi	Maddisje p.	● f. 3, 19 m. p. f.
25 Poolp.	Wiktor	

3. P. Paastun. Kristus ajap kurratist wälja. Luuk. 11, 14—28.

26 Pühhap.	Meſtor	
27 Eesp.	Klaudius	Tuiſkap.
28 Edisip.	Juſtus	

1	Webruaril töſſep päiw:	f. 7, 26 m.	lät alla:	f. 4, 34 m.
10	—	— 7, 3 —	—	— 4, 57 —
20	—	— 6, 37 —	—	— 5, 23 —

Eurm, koš om sinno aſla? Võrguhand, koš om sinno voimus? Ent ſurma aſla om pat, nink pattu wäggi om ſadus. Ent Jummalale olas tenno, ke meile voimust om andnu meie Jēſan-da Jēſusie Kriſtusie läbbi. 1 Kor. 15, 55—57.

1 Kolmap.	Albinus	Kaunis
2 Neljap.	Lowisa	kilm.
3 Redi	Iſrael	● f. 4, 0 m. e. f.
4 Poolp.	Adrian	

4. P. Paastun. Kristus ſõdap 5000 meest. Jan. 6, 1—15.

5 Pühhap.	Meta	
6 Eesp.	Kotwrid	Selge
7 Edisip.	Simmo	raiwaſ.
8 Kolmap.	Perpetua	
9 Neljap.	Võri päiw.	Kewwajallustap.
10 Redi	Wlandina	● f. 7, 16 m. e. f.
11 Poolp.	Konſtantin	Kauni

5. P. Paastun. Jēſusie päle heidetas kiuwe. Jan. 8, 46—59.

12 Pühhap.	Kregor	Kewwajatſe
13 Eesp.	Ernst	päiwa.
14 Edisip.	Zakarias	Tabhap
15 Kolmap.	Lugus	ſullale
16 Neljap.	Aleksander	minna.
17 Redi	Truta	
18 Poolp.	Kabriel	● f. 4, 6 m. e. f.

6. P. Paast. Jēſusie ſiſietullemini Jerufalemmi. Matt. 21, 1—9.

19 Pühhap.	Uebe päiw; ſis pühheudet. ka Maria ſulut. p.	
20 Eesp.	Rupert	
21 Edisip.	Venedikt	
22 Kolmap.	Kawael	Wihm.
**23 Neljap.	Guur neljap.	
**24 Redi	Guur redi	
*25 Poolp.	Joakim	

Kristusie ülleſtõſseminne. Mark. 16, 1—8.

**26 Pühhap.	1. Lihhawõttep.	● f. 6, 20 m. e. f.
**27 Eesp.	2. Lihhawõttep.	
*28 Edisip.	Kideon	Oſe
*29 Kolmap.	Lina	om
*30 Neljap.	Mat	kilm.
*31 Redi	Toots	

1	Martſil töſſep päiw:	f. 6, 15 m.	lät alla:	f. 5, 45 m.
10	—	— 5, 52 —	—	— 6, 8 —
20	—	— 5, 26 —	—	— 6, 34 —

Jumma nink meie Jälanda Jeesusse Kristusse Jäsa olga kittedu, se nink sure hallestusse verra meid jälle om sünnitanu ellawale lotussete, labbi Jeesusse Kristusse illestösemisse foolist, ilmbuf, kaminemata, nink purretamata nink ärranarwamata perrandus, ses, mes meile taiwan om tallele pantu. 1 Petr. 1, 3, 4.

1 Poolp.	Dora	
1. P. p. Krist. illest. p.	Jesus näit. henda	Jünger. Jan. 20, 19—31.
2 Pühhap.	Lijo	
3 Eesp.	Berdinand	● f. 1, 5 m. e. f.
4 Idisip.	Ambrosius	Lämme
5 Kolmap.	Matssim	kenwajatsse päiwa.
6 Neljap.	Jölestin	
7 Redi	Aron	
8 Poolp.	Lorent	● f. 6, 57 m. p. f.

2. P. p. Kristusse illest. p.	Jä farjus.	Jan. 10, 12—16.
9 Pühhap.	Laus	
10 Eesp.	Ezekiel	Saap
11 Idisip.	Hermann	wihma.
12 Kolmap.	Julius	
13 Neljap.	Justin	Jahhe
14 Redi	Joel	
15 Poolp.	Obadija	

3. P. p. Krist. illest. p.	Krist. ärraminnemisfest.	Jan. 16, 16—23.
16 Pühhap.	Ruda	● f. 9, 12 m. p. f.
17 Eesp.	Ignatius	päiwa.
18 Idisip.	Walerian	
19 Kolmap.	Simon	Heittik
20 Neljap.	Saul	ilm.
21 Redi	Jim	
22 Poolp.	Rajus	

4. P. p. Krist. illest. p.	Krist. towot. römüst. lähhat.	Jan. 16, 5—15.
23 Pühhap.	Jürri päiw.	
24 Eesp.	Albert	● f. 5, 30 m. p. f.
25 Idisip.	Markusse päiw	Pähhap
26 Kolmap.	Ezekias	
27 Neljap.	Anastasiu	lämmele.
28 Redi	Teresia	
29 Poolp.	Reimund	

5. P. p. Krist. illest. p.	Diqest palw. piddamisfest.	Jan. 16, 23—30.
30 Pühhap.	Erast	

1 Aprilil tösses päiw:	f. 4, 56 m.	lät alla: f. 7, 4 m.
10 — — — —	— 4, 33 — —	— 7, 27 —
20 — — — —	— 4, 9 — —	— 7, 51 —

Kui teie nüüd Kristussega ollete illestösnu, siä otste sedda, mes illewan om, kun Kristus om Jummata hääl idel istman. Mät, lege se päle, mes illewan om, ei mitte se päle, mes ma pädl om. Kolos. 3, 1, 2.

1 Eesp.	Wilip. ja. Jak. p.	● f. 9, 27 m. e. f.
2 Idisip.	Sigmund	
3 Kolmap.	Risti löidm. p.	Mürristap.
4 Neljap.	Krist. taiw. m. p.	
5 Redi	Kotard	
6 Poolp.	Idrif	Wäga

6. P. p. Krist. illest. p. Kui se römüst. saap tulles, Jn. 15, 26, 16, 4.

7 Pühhap.	Jetta	
8 Eesp.	Hiob	● f. 8, 14 m. e. f.
9 Idisip.	Niggola p.	
10 Kolmap.	Kordian	lämme.
11 Neljap.	Pankrazius	
12 Redi	Nero	Selge,
13 Poolp.	Sermazius	

Pühha Waimo wäljakaldaminne. Jan. 14, 23—31.

14 Pühhap.	1. Surw. pühha	tuline
15 Eesp.	2. Surw. pühha	ilm.
16 Idisip.	Peep	● f. 0, 32 m. p. f.
17 Kolmap.	Anton Kwat. 2. p.	
18 Neljap.	Erik	Lämme
19 Redi	Wilemon	
20 Poolp.	Pil	

Kolmainusse pühha. Jesus ja Nikodemus. Jan. 3, 1—15.

21 Pühhap.	Trina	päiwa.
22 Eesp.	Emilie	
23 Idisip.	Leontine	Pitse.
24 Kolmap.	Ester	
25 Neljap.	Urbani p.	● f. 1, 24 m. e. f.
26 Redi	Eduard	
27 Poolp.	Ludo	Wihm.

7. P. p. Kolm. p. Rikkas mees ja Lazarus. Luk. 16, 19—31.

28 Pühhap.	Willem	
29 Eesp.	Mats	
30 Idisip.	Wigand	● f. 11, 48 m. p. f.
31 Kolmap.	Nelli	

1 Mail tösses päiw:	f. 3, 45 m.	lät alla: f. 8, 15 m.
10 — — — —	— 3, 26 — —	— 8, 34 —
20 — — — —	— 3, 10 — —	— 8, 50 —

Nätsse, minna lähkata omma englit sinno palge ette, ke sinno teed sinno een veap walmistama. Mark. 1, 2.

1 Neljap.	Kotsalk	näbbel.	
2 Redi	Emma		
3 Poolp.	Liso		
2. P. p. Kolm. p.	Suur öddango: söömaig.	Luk. 14, 16—24.	
4 Pühhap.	Widrika		Selge
5 Eesp.	Ponirajius		
6 Idisip.	Artus	7 talwei näbbel	D f. 11, 48 m. p. f.
7 Kolmap.	Lufreja		ja
8 Neljap.	Medardus		lamm.
9 Redi	Pertram		Sullep
10 Poolp.	Pikkemb päim		Suuri allustap.
3. P. p. Kolm. p.	Ärakaddonu lamm.	Luk. 15, 1—10.	
11 Pühhap.	Parnabas		
12 Eesp.	Sina	6 talwei näbbel	wihma.
13 Idisip.	Tobias		
14 Kolmap.	Serlow		
15 Neljap.	Widi päim		● f. 1, 47 m. e. f.
16 Redi	Juština		
17 Poolp.	Nikander		
4. P. p. Kolm. p.	Olge armolikko.	Luk. 6, 36—42.	
18 Pühhap.	Homer		Selge
19 Eesp.	Kert	5 talwei näbbel	taim.
20 Idisip.	Wlorian		
21 Kolmap.	Rahel		
22 Neljap.	Liit		● f. 7, 1 m. e. f.
23 Redi	Pasilius		Wihm,
**24 Poolp.	Jani päim		
5. P. p. Kolm. p.	Petri kalla: lorus.	Luk. 5, 1—11.	
**25 Pühhap.	Wio		Pitse pilwe
26 Eesp.	Jeremias	4 talwei näbbel	käüwa.
27 Idisip.	7 maggajide p.		
28 Kolmap.	Josua		
29 Neljap.	Petri Pawli p.		● f. 0, 48 m. e. f.
30 Redi	Pawli mället. p.		

1 Junil tösses päim: f. 2, 58 m. lät alla: f. 9, 2 m.
 10 — — — — 2, 55 — — — — 9, 5 —
 20 — — — — 2, 58 — — — — 9, 2 —

Jnnemisse päiwa omma kui hain; ta häitsep nida kui lillik wälja pääl. Kui tuul temma ille lähkav, sis ei olle tedda eunamb, nink temma asse ei tunneke tedda. Psalt. 103, 15, 16.

**1 Poolp.	Teobald		
6. P. p. Kolm. p.	Wariseerde õigus.	Matt. 5, 20—26.	
2 Pühhap.	Haina Maria p.		
3 Eesp.	Kornel	3 talwei näbbel	Wäga
4 Idisip.	Ulrik		
5 Kolmap.	Anselm		
6 Neljap.	Hektor		D f. 4, 49 m. p. f.
7 Redi	Jonatan		lamm.
8 Poolp.	Kilian		
7. P. p. Kolm. p.	Kristus södap 400 meest.	Mark. 8, 1—9.	
9 Pühhap.	Hin		
10 Eesp.	7 welliste p.	2 talwei näbbel	päiwa.
11 Idisip.	Rora		
12 Kolmap.	Hindrik		
13 Neljap.	Margrete päim		
14 Redi	Ponawent		● f. 1, 13 m. p. f.
15 Poolp.	Apostl. lahsum.		Saap
8. P. p. Kolm. p.	Kawwala prohweti.	Matt. 7, 15—23.	
16 Pühhap.	Hermine		wihma.
17 Eesp.	Aleksius	1 talwei näbbel	
18 Idisip.	Rosina		Pitne
19 Kolmap.	Laura		
20 Neljap.	Elias		
21 Redi	Daniel		● f. 11, 26 m. e. f.
22 Poolp.	Mar. Madd. p.		mürristap.
9. P. p. Kolm. p.	Üllekohtune majapidaja.	Luk. 16, 1—9.	
23 Pühhap.	Dskar		Wihmane
24 Eesp.	Kristina	1 talwei näbbel	
25 Idisip.	Jakkabi p.		ilm.
26 Kolmap.	Anna		
27 Neljap.	Marta		
28 Redi	Plato		● f. 11, 6 m. e. f.
29 Poolp.	Pedo		
10. P. p. R. p.	Jerusalem: lina ärrahäetamine.	Luk. 19, 41—48.	
30 Pühhap.	Walter		
31 Eesp.	Ern		

1 Julil tösses päim: f. 3, 13 m. lät alla: f. 8, 47 m.
 10 — — — — 3, 28 — — — — 8, 32 —
 20 — — — — 3, 48 — — — — 8, 12 —

Tõttelikkust, tõttelikkust Minia ütle teile: Kui niisjo terra ma sisse sabbaderi arda ei kole, sis jään temmja üstinda; ent kui temima arretolep, sis toop temma paljo wilja. Jan. 12, 24.

1	Idisip.	Petri wang.	Ilm
2	Kolmap.	Moses	lät selgembas.
3	Neljap.	August	Wihm.
4	Kedi	Eleasar	
5	Poolp.	Dewald	D f. 10, 25 m. e. f.
11.	P. p. Kolm. p.	Wariseer ja müütnik.	Lut. 18, 9—14.
*6	Pühhap.	Krist. ärrasell. p.	
7	Geep.	Linno	Pitse.
8	Idisip.	Kotlip	
9	Kolmap.	Roman	Lämme
10	Neljap.	Lauritse p.	
11	Kedi	Olga	
12	Poolp.	Klara	● f. 11, 25 m. p. f.
12.	P. p. Kolm. p.	Keletu ja kõrwetõ inneminne.	Mark. 7, 31—37.
13	Pühhap.	Elko	päiwa.
14	Geep.	Eusebius	Wihma sabbdo.
*15	Idisip.	Rõa Maria p.	Selge
16	Kolmap.	Izaak	ja
17	Neljap.	Henning	lämme.
18	Kedi	Lena	
19	Poolp.	Sebald	● f. 4, 35 m. p. f.
13.	P. p. Kolm. p.	Hallelit Samaritilanne.	Lut. 10, 23—37.
20	Pühhap.	Pernart	
21	Geep.	Kut	
*22	Idisip.	Wiliwert	Pilwine
23	Kolmap.	Zakheus	
24	Neljap.	Paartle p.	ilm.
25	Kedi	Ludwik	
26	Poolp.	Natalia	
14.	P. p. Kolm. p.	Lämme piddalitõbbist.	Lut. 17, 11—19.
27	Pühhap.	Jeppart	● f. 0, 8 m. e. f.
28	Geep.	Augusta	
*29	Idisip.	Jani pā mah. l. p.	Näutap
*30	Kolmap.	Benjamin	wihma.
31	Neljap.	Rebekka	

1 Augustil tõssep päiw: f. 4, 14 m. lät alla: f. 7, 46 m.
 10 — — — — 4, 37 — — — — 7, 23 —
 20 — — — — 5, 2 — — — — 6, 58 —

Poim om käl suur, ent teoleisi om weidiz seperrast pallege poimo Islandat, et Temma teoleisi omma poimo sisse wälja ajas. Lut. 10, 2.

1	Kedi	Egidius	
2	Poolp.	Elisa	
15.	P. p. Kolm. p.	Mammona orjussesi.	Matt. 6, 24—34.
3	Pühhap.	Perta	
4	Geep.	Meus	D f. 3, 47 m. e. f.
5	Idisip.	Natanael	
6	Kolmap.	Mango	Waggane
7	Neljap.	Regina	
*8	Kedi	Mar. sündim. p.	ja
9	Poolp.	Pruno	
16.	P. p. Kolm. p.	Läsa-naise poig Naini-linast.	Lut. 7, 11—17.
10	Pühhap.	Goštenes	● f. 8, 57 m. e. f.
11	Geep.	Põri päiw	Güggis allustap.
12	Idisip.	Sirus	
13	Kolmap.	Un	selge
*14	Neljap.	Risti üllend. p.	ilm.
15	Kedi	Nikodemus	
16	Poolp.	Bina	Dfel
17.	P. p. Kolm. p.	Weetõbbine.	Lut. 14, 1—11.
17	Pühhap.	Lambert	● f. 11, 31 m. p. f.
18	Geep.	Titus	
19	Idisip.	Werner	om
20	Kolmap.	Kwatembri 3 p.	
21	Neljap.	Mattensse p.	jahhe.
22	Kedi	Moriz	
23	Poolp.	Hosea	
18.	P. p. Kolm. p.	Suremb käl sädusfen.	Matt. 22, 34—46.
24	Pühhap.	Jani samisse p.	
25	Geep.	Kleowas	● f. 4, 0 m. p. f.
*26	Idisip.	Jani oppetaj. p.	
27	Kolmap.	Udo	Selge
28	Neljap.	Wenzel	
29	Kedi	Mihkli päiw	päiwa.
30	Poolp.	Hironimus	

1 Septembril tõssep päiw: f. 5, 32 m. lät alla: f. 6, 28 m.
 10 — — — — 5, 54 — — — — 6, 6 —
 20 — — — — 6, 19 — — — — 5, 41 —

Es Minno Sõnna ei olle nida kui tulli, ütles Jõsand, nink
kui waslat, mes pae purrus katõki pesjap? Jerem. 23, 29.

19. P. p. Kolm. p. Põimo: pühha.		
*1 Pühhap.	M. kait. ja eenp. p. Põimo: pühha	
2 Eesp.	Wolrad	
3 Idisip.	Jairus	D f. 8, 12 m. p. f.
4 Kolmap.	Pranz	
5 Neljap.	Amalia	Pilwine,
6 Redi	Wides	
7 Poolp.	Simfon	heitlik ilm.
20. P. p. Kolm. p. Sajareima. Matt. 22, 1—14.		
8 Pühhap.	Sirat	Udsone.
9 Eesp.	Taat	
10 Idisip.	Wai	● f. 6, 19 m. p. f.
11 Kolmap.	Purkart	
12 Neljap.	Walwrid	Kulm
13 Redi	Albreht	ja
14 Poolp.	Kai	
21. P. p. Kolm. p. Kuninga: mihe poig. Jan. 4, 47—54.		
15 Pühhap.	Hedwig	lummi.
16 Eesp.	Kallus	
17 Idisip.	Emil	C f. 9, 47 m. e. f.
18 Kolmap.	Lukas p.	
19 Neljap.	Kirikko: ussu par.	Kaunis
20 Redi	Wendelin p.	kulm.
21 Poolp.	Ursel	
22. P. p. Kolm. p. Kiriko: ussu parrandamis pühha.		
*22 Pühhap.	Katta	
23 Eesp.	Gewerin	
24 Idisip.	Salome	● f. 9, 58 m. e. f.
25 Kolmap.	Krispin	
26 Neljap.	Lisa	Lumme
27 Redi	Jeets	saddo.
28 Poolp.	Simon Juda	
23. P. p. Kolm. p. Latsina: rahha. Matt. 22, 15—22.		
29 Pühhap.	Hels	
30 Eesp.	Upsalon	Kange
31 Idisip.	Wolfgang	tule.

1 Oktobril tõssap päiw: 6, 47 m. lät alla: f. 5, 13 m.
10 — — — — — 7, 9 — — — — 4, 41 —
20 — — — — — 7, 34 — — — — 4, 26 —

Onsa omma ne koolja, kea Jõsandan arrakoolwa sest ajast. Tõest,
Waim ütles, et nemma hengawa ommast tõõst, nink neide teo
lõma neide perra. Jan. awwald. r. 14, 13.

1 Kolmap.	Pühhide p.	Kulma
2 Neljap.	Hengide p.	D f. 11, 0 m. e. f.
3 Redi	Mahum	
4 Poolp.	Ott	päima.
24. P. p. Kolm. p. Jairusse tüttar. Matt. 9, 18—26.		
5 Pühhap.	Enno	
6 Eesp.	Linnert	Ilm
7 Idisip.	Esau	lääp
8 Kolmap.	Aleksandra	
9 Neljap.	Teodor	C f. 4, 0 m. e. f.
10 Redi	Martin Lutter	
11 Poolp.	Martin piiskop	undsele.
25. P. p. K. p. Hirmus ärrahäetamis puggu. Matt. 24, 15—28.		
12 Pühhap.	Jonas	
13 Eesp.	Paap	Tullep
14 Idisip.	Widrik	
15 Kolmap.	Leopold	lumme.
16 Neljap.	Annik	
17 Redi	Hugo	C f. 0, 13 m. e. f.
18 Poolp.	Esra	Pehme
26. P. p. Kolm. p. Wiimne kosto: päiw. Matt. 25, 31—46.		
19 Pühhap.	Elisabet	ilm.
*20 Eesp.	Amos	
*21 Idisip.	Mar. ohwerd. p.	Tullep häste
22 Kolmap.	Abbas	lumme.
23 Neljap.	Klement	
24 Redi	Jossas	● f. 4, 48 m. e. f.
25 Poolp.	Katrina p.	
27. P. p. Kolm. p. Koolnuide mälletus pühha.		
26 Pühhap.	Kooln. mället. p.	Tuisune ilm.
27 Eesp.	Pabbo	
28 Idisip.	Künter	Taiwas om
29 Kolmap.	Meinhart	pilwe allune.
30 Neljap.	Andresse p.	

1 Novembril tõssap päiw: f. 8, 2 m. lät alla: f. 3, 58 m.
10 — — — — — 8, 21 — — — — 3, 39 —
20 — — — — — 8, 39 — — — — 3, 21 —

Jäsfand, nüüd lastet Sinna omma sullast rahhun wallale, nida kui sinna ollet ürtelnu; sest minno silma omma sinno Onnis. teggijat nannu. Luf. 2, 29. 30.

1 Redi	Arnolt	D f. 11, 35 m. p. f.
2 Poolp.	Käräna	Ilm
1. Krist. tullem. p. Kristus ja sisetull. Jerusalemi. Matt. 21, 1—9.		
3 Pühhap.	Kola	lääp
4 Eesp.	Parba	selgembas.
5 Idisip.	Sabina	Kange
*6 Kolmap.	Nigola p.	külm.
7 Neljap.	Tonni	
8 Redi	Maria sam. p.	☉ f. 2, 32 m. p. f.
9 Poolp.	Rudolw	
2. Krist. tullem. p. Wiimse-päiwa tähhe. Luf. 21, 25—36.		
10 Pühhap.	Pühhemb päiw	Talw allustap.
11 Eesp.	Woldemar	
12 Idisip.	Ottilia	Lummi.
13 Kolmap.	Kwatembri 4 p.	
14 Neljap.	Judit	Rippe tuul.
15 Redi	Hip	
16 Poolp.	Johanna	☾ f. 6, 32 m. p. f.
3. Krist. tullem. p. Jaan wangistornin. Matt. 11, 2—10.		
17 Pühhap.	Lazarus	
18 Eesp.	Kristow	
19 Idisip.	Lot	Kõwa
20 Kolmap.	Abraham	
21 Neljap.	Toma p.	külm.
22 Redi	Peata	
*23 Poolp.	Lohwre	
4. Krist. tullem. p. Jaan tunnistus. Jan. 1, 19—28.		
24 Pühhap.	Adam, Ewa	
*25 Eesp.	1. Talwiste püh.	
*26 Idisip.	2. Talw. pühha	☉ f. 4, 45 m. p. f.
*27 Kolmap.	Ewangel. Jaan	Tullep
*28 Neljap.	Ilmsüta laste p.	
*29 Redi	Noa	haste lumme.
*30 Poolp.	Lawit	
P. p. talw. p. Simeon ja Hanna. Luf. 2, 33—40.		
*31 Pühhap.	Silwester	

Ujastaja aja.

- 1) Kemwaj allustap 9mal Martsil, f. 8, 48 m. e. f.
- 2) Suwmi allustap 10dal Jani-ku päiwal, f. 5, 48 m. e. f. Sis om meil figepikkemb päiw.
- 3) Süggis allustap 11dal Mihkli-ku päiwal, f. 4, 46 m. p. f.
- 4) Talw allustap 10 Tezembril, f. 1, 9 m. p. f. Sis om meil figelühhemb päiw.

Päiwa-ja ku-warjotamisfe.

Selsinnatsel aastal warjotetas päiw katskõrd; ent ei sa sest middake nätta meie man. Ku ei sa sel aastal warjotetus.

1 Tezembril tõssap päiw:	f. 8, 49 m.	lät. alla:	f. 3, 11 m.
0	— 8, 53 —	—	— 3, 7 —
1	— 8, 50 —	—	— 3, 10 —

Meie sure Keisri herra sugguõssa.

Nikolai I. kige Wennerigi üllembwallitseja ja Keiser nink Pola-maa Kunningas, om sündinu 25dal Junil 1796.

Aleksandra Weodorowna, Wenne-ja Pola-ma Keisri-ja Kunninga-prowwa, Preisi-maa Kunninga tüttar, om sündinu 1el Julil 1798.

Meide latse:

1. Aleksander Nikolajewits, Zesarewits, Suurwürst ja aujärje perrandaja, om sündinu 17dal April 1818.
2. Konstantin Nikolajewits, Suurwürst, om sündinu 9mal Septembril 1827.
3. Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, om sündinu 27dal Julil 1831.
4. Mihhael Nikolajewits, Suurwürst, om sündinu 13mal Oktobril 1832.
5. Maria Nikolajewna, Suurwürsti-prelli, om sündinu 6dal Augustil 1819.
6. Olga Nikolajewna, Suurwürsti-prelli, om sündinu 30dal Augustil 1822.
7. Aleksandra Nikolajewna, Suurwürsti-prelli, om sündinu 12dal Junil 1825.

Keisri welli:

Mihhael Pawlowits, Suurwürst, om sündinu 28mal Januaril 1798.

Temma prowwa om:

Helena Pawlowna, sündinu 28mal Tezembril 1806.

Meide latse:

1. Maria Mihhailowna, Suurwürsti-prelli, sündinu 25dal Webruaril 1825.
2. Elisabet Mihhailowna, Suurwürsti-prelli, sündinu 14dal Mail 1826.
3. Katarina Mihhailowna Suurwürsti-prelli, sündinu 16dal Augustil 1827.

Keisri sõssare:

1. Maria Pawlowna, Saksen-Weimari-maa wallitseja Karl Widiiki prowwa, sündinu 4dal Webruaril 1786.
2. Anna Pawlowna, Hollandi-maa troni perrandaja Willemi prowwa, sündinu 7dal Januaril 1795.

Lada-piddamisse päiwa.

Januari-ku,	7dal:	Tarto-linan suur saksa laat, 3 n.
Küündle-ku,	2el:	Willandi-linan suur saksa laat, 8 p.
—	—	Wörro-linan, 1 p.
—	22el:	Wörro-linan suur saksa laat, 8 p.
Paasto-ku,	30dal:	Willandi-linan, 1 p.
lehhe-ku,	9mal:	Niggola laat, Wööbsun, Wenne piri pääl.
Jani-ku,	22el:	Jani laat, Willandi-linan, 2 p.
—	27dal:	— — Wasga-linan.
—	—	— — Wörro-linan.
—	29mal:	Petri laat, Tarto-linan.
—	—	— — Tarwaste moisan.
Haina-ku,	2el:	Karksi moisan.
—	20dal:	Perno-linan, suur saksa laat, 3 n.

Poimo.ku, 10dal: Iawritse laat, Moskatsen, Põlwa-
kõhbelkonnann.

— — — — — Walga-linan.

15dal: Helme moisan, 2 p.

27dal: Wasse moisan, liggi Willandi-lina.

29dal: Kilinga moisan, Saarde kühel-
konnann.

Mihkli.ku, 2el: Abja moisan, Halliste kühelkon-
nann, 2 p.

4dal: Sindu moisan, Torri kühelkon-
nann, 2 p.

Sahhari laat, Rappinal, 2 p.

6dal: Takeberi moisan, Helme kühelkonnann.

8mal: Rasina moisan, Tõstama kühel-
konnann.

— Põlwa kirriko man.

— Rõuge kirriko man.

— Tartun.

10dal: Mõnniste moisan, Hargla-kühel-
konnann.

— Oldre moisan, Helme kühelkonnann.

Mihkli.ku, 13dal: Perawerre moisan, Jagupi kühel-
konnann.

14dal: Krawi laat, Krawi kõrtsi man,
Wanna-Anzmoisan, 2 p.

15dal: Põlzamaal, 2 p.

16dal: Kirrepi laat, Kirrepi sure tee kõrtsi
man, Rõngo kühelkonnann.

18dal: Audro moisan.

20mal: Wendra moisan, 2 p.

21el: Sanna moisan, Rõuge-kühelkonnann.

25dal: Mihkli laat, Willandi-linan, 2 p.

— — — — — Wõrro-linan.

29mal: Mihkli laat, Tartun, 2 p.

— — — — — Walgan, 2 p.

— Ramwanurme laat, Wastfeli-
nann, 2 p.

Wina.ku, 6dal: Luutsnikin, Rõggosi karja-moisan,
Rõuge-kühelkonnann.

— — — — — Tarwaste moisan.

10dal: Rõo moisa laat, Pillistwerre-kühel-
konnann.

15dal: Lustiwerre moisan, Põltsamaa-
kühelkonnann.

Orriko laat, Orriko moisa kõrtsi
man, Kamja-kühelkonnann.

Märtne.ku, 10dal: Mustwee-küllan, Torma-kühel-
konnann, Peipse rannan.

— — — — — Wõrro-linan.

Talwiste.ku, 6dal: Wõõbsun, Wenne piri pään,
Rappina-kühelkonnann.

27dal: Walga-linan, suur salka laat, 8 p.

Eina-wahhe.

Tartust om	Narwa	186 $\frac{1}{4}$ wersta.
—	Peterburi	324 —
—	Tallina, Põltsama kaut, .	186 —
—	Waska	82 —
—	Wolmeri	132 —
—	Riga	240 —
—	Perna, Helme-moisa kaut, .	180 —
—	Willandi, Rõngo kaut, .	99 —
—	Wõrro	65 —
—	Petseri	109 —
—	Pihkwa	165 —

Jama = wahhe.

Tartust Narwa.

Tartust Iggawerre jama	23	wersta.
Iggawerrest Torma	$23\frac{1}{2}$	—
Tormast Minnafi	$25\frac{3}{4}$	—
Minnafist Kanna = Pungeljale	14	—
Kanna = Pung. Wäiko = Pungeljale	$26\frac{1}{2}$	—
Wäiko = Pung. Jõhwi	21	—
Jõhwist Wokfa	12	—
Wokfast Waiwara	18	—
Waiwarast Narwa	$22\frac{1}{2}$	—

Tartust Riga.

Tartust Udderna	26	wersta
Uddernast Kuigaste	$24\frac{1}{2}$	—
Kuigastest Tõlliste, ehk latre jama	$22\frac{1}{2}$	—
Tõllistest Kulpi	$18\frac{1}{2}$	—
Kulpist Trentsi	$21\frac{1}{2}$	—
Trentsist Wolmeri	20	—
Wolmerist Ienzi	19	—
Ienzist Kaupa	$22\frac{1}{2}$	—
Kaupast Englandi	$20\frac{1}{2}$	—
Englandist Hilksnawari, ehk Parwejama	$19\frac{1}{4}$	—
Hilksnawarist Neuermüli	$14\frac{3}{4}$	—
Neuermülist Riga	11	—

Wolmrif Perna.

Wolmrif Kanzo	$23\frac{1}{2}$	wersta.
Kanzust Kuhja	$22\frac{1}{4}$	—
Kuhjast Moiseküllä, ehk laatre	$21\frac{3}{4}$	—

Moiseküllast Killingi	$23\frac{3}{4}$	—
Killingist Surri	$19\frac{1}{2}$	—
Surrist Perna	$18\frac{3}{4}$	—

Pihkwa te.

Kulbi jamast lipfi	$21\frac{1}{2}$	wersta.
lipfist Mõnniste	$21\frac{1}{4}$	—
Mõnnistest Sanna	$28\frac{1}{2}$	—
Sannast Wõrro	29	—
Wõrrust Wastfelinaft	$27\frac{1}{2}$	—
Wastfelinaft Petseri	$16\frac{1}{2}$	—
Petserist Isporiski	21	—
Isporiskist Korli	17	—
Korlist Pihkwa	18	—

Kreisrihti kohhus.

Tarto-ja Wörro-ma rahwale petas
Kreisrihti kohhus Tarto-linan.

Kreisrihti kohto wannemb om Pal-
lamõisa herra Leonhard v. Stryk.

Temma abbilise:

Konstantin Baron Ungern
Sternberg, Tartun.

Robert v. Stackelberg, Tar-
tun.

Sekretär: Ludwig v. Reus, Tartun.

Kreisrihti kohtomehhe:

Adam Lipping, Warbusse
wallast,

Juhhan Koht, Warbusse
wallast.

Pärno-ja Willandi-ma rahwale pe-
tas Kreisrihti kohhus Willandi-linan.

Kreisrihti kohto wannemb om Eiso
mõisa herra von Sivers.

Sekretär: E. v. Schulmann, Wil-
landi linan.

Kreisrihti kohtomehhe:

Hans Suits, Tennasilma wal-
last,

Johann Dohmberg, Wendre
wallast, kelle assemele wast-
fest wallitsetu Erik Einer,
Jöggeweste wallast.

Rihhelfonna Fobhus.

I. Tarto-ja Wörromaal.

Rihhelfonna nimmi.	Mittas Rihhelf. Fobhus.	Rohhus petas.	Rihhelfonna Fohtherra.	Rihhelfonna Fohth- mees.
Laijuse .	1	Laijuse mbisan.	Laijuse mbisa rendiherraLud- wig v. Voß.	Rein Wilka, Rib- bjarwe wallast.
Torma .	1	— — —	— — —	— — —
Maria .	1	— — —	— — —	— — —
Koddawerre	1	— — —	— — —	Waddis Kofka, Pallambisa w.
Pallambisa Puurmanni ehl Kurfi	1 2	— — — Tarto: linan.	— — — Haastawa mbis- sa rendiherra Alexander von Krüdener.	Mihkel Hallikas, Kurrema w.
Eelise . .	2	— — —	— — —	Ado Peit, So- taga wallast.
Tarto . .	2	— — —	— — —	Mihkel Jering, Jama wallast.
Ido . . .	2	— — —	— — —	Jaan Püsa, Wanna Idow.
Puhja .	3	Latre mbisan.	Krahw Meng- den.	— — —
Ranno .	3	— — —	— — —	Hans Tawid, Ranno wallast.
Rõngo .	3	— — —	— — —	Mit Eichmann.
Sangaste	3	— — —	— — —	Ott Undrik, Walo wallast.
Wõnno .	4	Tarto: linan.	Theodor von Krüdener.	Karl Laari, Kagi- werre wallast.
Ramja .	4	— — —	— — —	Rein Lotzius, Wanna Kuuste wallast.
Ottepää .	4	— — —	— — —	Jaan Peterson, Piltusse wallast.

Rihhelfonna nimmi.	Mittas Rihhelf. Fobhus.	Rohhus petas.	Rihhelfonna Fohtherra.	Rihhelfonna Fohth- mees.
Räppina .	5	Rähri mbisan.	Alexander von Edwis of Me- nar.	Raudseppa Jaan Raudberg, Mees- si wallast.
Kannepää .	5	— — —	— — —	Jaan Kidiw, Er- restwerre wallast.
Põlwa .	5	— — —	— — —	Mihkel Wasa, Praggi wallast.
Wastfelina	6	Roggosi mbisan.	Rapten Otto v. Glasenapp.	Ado Erlemann, Laswa mbisa pää.
Rõuge .	6	— — —	— — —	Peter Taus, Hani wallast.
Hargla .	7	Wabina mbisan.	Rittmeister v. Samson.	Juhhan Parroht, Lannambisa w.
Karrola .	7	— — —	— — —	Wähkle Jaak Zillmer, Karrola wallast.
Urwaste .	7	— — —	— — —	Reino, Märdi Hindrik Eisen, Järwere wallast.

2. Pärno-ja Willandi- maal.

Rihhelfonna nimmi.	Mittas Rihhelf. Fobhus.	Rohhus petas.	Rihhelfonna Fohtherra.	Rihhelfonna Fohth- mees.
Pärno .	1	Pärno: linan.	von Helmer- sen.	Johann Oider- mann, Sauga wallast.
Idorama .	1	— — —	— — —	— — —
Auderna .	1	— — —	— — —	Tanni Sep, Au- derna wallast.
Torri .	1	— — —	— — —	Waddis Lieder- mann, Tali w.

Kihhelfonna nimmi.	Mitmas sihheft. fobbu.	Kohhus petas.	Kihhelfonna kohtoherra.	Kihhelfonna kohto- mees.
Wendre .	2	Pärnos linan.	Majors v. der Howen.	Jürris Aisamaggi, Wendre wallast.
Mihkli .	2	— —	— — —	Ednis Mikita, Koonga wallast.
Jakobi .	2	— —	— — —	Morih Maddis: John, Sallentak: ko wallast.
Saarde .	3	Wolwel: di mōisan	Wolweldi mōis: sa herra von Stryk.	Hans Plietkop, Järja wallast.
Karkuse .	3	— —	— — —	Mats Kull, Kark: kuse wallast.
Halliste .	3	— —	— — —	Adam Kuf, Kaubi wallast.
Willandi .	4	Perri mōisan.	Perri mōisa herra v. Vock.	Johann Kahho, Sure Rōppo w.
Willandi Jani .	4	— —	— — —	Gustaw Türien, Nekoltti wallast. Isaak Stern, Wastemōisa w.
Põltsama	5	Pajuse mōisan.	Rittmeister v. Wahl.	Hans Limberg, Rittigwerre w.
Pillistwerre	5	— —	— — —	Jaak Tütti, Wer: rewerre wallast.
Kolga Jani	5	— —	— — —	Rein Oks, Wdi: fiko wallast.
Paisto .	6	Polli mōisan.	Polli mōisa herra v. Stryk.	Mats Leppik, Eiso wallast.
Tarwaste	6	— —	— — —	Jürris Eaben, Tar: waste wallast.
Elme . .	6	— —	— — —	Erik Einer, Jõg: geweste wallast.

1837 aastal omma

fündinu, foku, laulatetu, päkolino:

1. Hargla kihhelfon- nan	224	118	47	162
2. Kamja	315	165	69	202
3. Kannepä	286	135	43	149
4. Karrola	186	154	54	96
5. Nõo	242	155	32	157
6. Ottepä	241	178	41	146
7. Põlwa	419	249	117	224
8. Puhja ehk Kaw- wilda	152	85	36	87
9. Rāppina	354	236	100	183
10. Ranno	172	108	34	79
11. Rõngo	242	136	38	142
12. Rõuge	533	292	113	185
13. Sangaste	397	214	62	196
14. Urwaste	384	257	62	166
15. Wastfelina	327	181	63	211
16. Wõnnu	512	285	91	210
17. Wõrrolinan	36	24	5	34
Tarto linan: lina marahwa foggo- dusen	173	162	49	50
ma kihhelfonnann	393	194	71	172

Roolnuide seast lõisiwa 70 innimest mitmasug-
gutse õnnetusse läbbi hennele otša: 24 olliwa ärraup-
ponu, 5 henda essi ülesponu, 1 wina foku, 9 foku
lõitu, 4 foku soddanu, 2 hennele essi melega otša
tennu, 1 firwega jalga ärrahawanu, 3 pu alla jānu,
2 püssiga ärralastu, 4 weski ratta wahhele jōhtonu,
3 ärrapallanu, 1 hao, 1 pu, 1 wilja-koorma alla jā-
nu, 1 praga fasti soddanu, 3 äkkitselt foku, 3 last em-
ma hōlma foku, 1 wālgist foku lōdu, 1 fairwo sad-
danu.

Kalendri jut 1839^{mal} ajastal.

Kuis koolmeister Jaan pühapäiwa oddan-
gul rahwale etteluggi ennitsist asjust, mes
meie Eivlandi maal omma sündinu.

Koolmeister Jaan, se wanna ušutaw'las-
te söbber, olli latši kolimaja mannu kofkofute-
nu, kui kirrik wäljaläts. Tallorahwas, nore
nink wanna, olliwa sis pühapäiwal oddango
wasta kolitarren koon palwust piddaman.
Lauli weel wimate wersikenne soame kinnita-
misses. And sis koolmeister latšile, ni kui
neide jõud kand, Wannast wai Wastsest Testa-
mentist tükki kätte luggeda, mannis neid arm-
saste, nink pallel neid wannambid, et nemma ka
kottun sumweajal omme latši holetusse sisse es
jättas, et muido jo kif talwe kolitõ asjanda saas
ollemä.

Näggi nüüd Jaan ütte mihhe, ke ka enne
temmale kolilats olli olnu, waitlikkust saäl
sain-weren saiswat, terret tedda nink üttel:
„Sis om Jummal sinno, armas poig Hans, ka
„jo kiudo korrast taggasi awwitany? Nättal
„otsa ollite saäl saisman; kül wois sedda wil-
„jalt olla.“

„Tenno Jõsandale!“ koste Hans, „kes
„wannambide sõnna kulep, se saap iks figen

„paigan läbbi! Ent se olli surembas waiwas,
„et kats pühapäiwa kerkute es sa, nink rühksi
„sis ka täamba õkwa sija, sedda kallist tunnikest
„siin piddama. Pühapäiwa rõiwas ei olle kül
„säljan, kui teekäüjal kunnake, ent palwusse
„sõnna omma soamest läbbi kaunu. — Ma ten-
„na sis Jummalat se kige eest, mes temma
„mulle se nädaliga ka saäl wõran paigan nätta
„and.“

„Mes sinna sis ni ollet nännu?“ küsse
koolmeister nink kätt Hansul ette pole tulla, et
mu ka kulesse. — Sis pääsi mihhel Hansul jut
wallale nink nakši temma nida kõnnelema:

„Mo silma omma meie armsid üllembid wallit-
„sejid, meie auwolikko Keisri herrat ja prowwat
„nink neide latši nännu, kea sel nädalil Saksa-
„male omma reisnu. Oh, kuis minno waise süd-
„da palli minno sissen, kui minna neid armsid
„suri wannambid nätta sai!“

„Sait sinna sis kül, armas Hans, nätta,
„mes wahhest meiesuggutse keake weel es näe;“
„— üttel koolmeister, — Jõsand olgo kül effi
„neile surile rigi üllembile teesaatjas, nink õn-
„nistago neide minnekid ja tullekid!“

Wäike Peter, Hanso norem welli, hä
ušsin lats opma ja tähhele pandma, sais jo lāw-
we een, koddõ minnekil, ramat kāen, — se
pand õkwa koolmeistri mannu taggasi nink küs-
se: „Kül se Saksa- ma peas üts wāga kallis,
„armas ma ollemä? Kuli iks, kuis ne sure
„saksa, nink tona weel meie noorherra, sinna
„male reisiwa. Ent to wois kül hä kawwen
„olla?“

„Jah! külep ta üks meile ja meie marah-
wale üks kallis ma peas ollema,“ — man-
nits wanna Jaan. „Säält poolt om jo se
„eddimanne walgustus meie marahwale tulnu;
„nink Jummal üllendago kül neide õnna oppe-
„tajide hengekeisi, kes säält wannal ajal meie
„male wäljatulnu!“

„Kost nemma sis teed siia pole omma löid-
„nu?“ — küsse Petrekenne. „Ommete sinna
„essi meie ollet ettekõnnelnu, kuis meie ma om
„wannal ajal üks kohhalt teedmata ja tundmata
„kottus olnu, nink et enne om pimme, paks mõts ol-
„nu, kum nüüd sure Riia-ja Tartu-lina saiswa?“

„Saksa rahwas es tunne kül tol ajal meie
„maad,“ — üttel koolmeister, — „es tijake saraast
„maad nink rahwast ilma pääl ollewat. Rootsi-
„ja Wenne- ma rahwas olliwa kül wannalt
„meie ma ja temma rahwaga kokkoputnu, ni
„kui kunnake pirirahwas; ent nemma essi kum-
„mardiwa tol hawal weel wäärjummalid.
„Tenno Issandale, et Temma arm om ka meie
„rahwa man arratäutnu, mes üteldu om Esa-
„ja, „se pühha proweni su läbbi:“ „se rahwas,
„mes pimmedussen istup, om ütte suurt
„walgust nannu, nink neile, kea istwa surma
„maan nink warjun, om walgus tõsnu!“
Esaj. 9, 2. Nink sedda suurt armo lass Jum-
„mal sündida Saksa- ma rahwa läbbi. Ar-
„mas wannemb rahwas! Teie ollete jo essi
„kuulnu, kuis meie armas oppetaja, mittokõrd
„perran loetamist, neist wannust asjust meile
„om kõnnelnu. Sis pallsi minna tedda, kui
„temma neid armisid sõnnu mulle wois kirja

„panda, nink temma om mulle sesuggust rama-
„tokest täamba enne kirkut kätte andnu.“

Ellanu aus Lane perremees aste nüüd man-
nu nink üttel: „Mes sis muud, wanna kool-
„meister watter, kui wõtte ramatokest kätte
„nink nakkage meile luggema. Aiga weel om.
„Eatse! istke penke päle mahha, nink kuulge,
„kuis koolmeister papp loep wannust asjust,
„mes oppetaja temmale om üllekirjotanu.“

Koolmeister Jaan olli sis omma wäikesse
kappi mannu lannu, nink tõmmas sedda rama-
tokest wälja, nink and ütte lehhekest rahwale
kaeda, kohhe se oppetaja temmale sullega wäga
kennaste, kaarti wisi, olli päle tõmmanu, mes
järe, jõe, lina nink kirko koage kottusse pääl
meie Liwlandi maal omma. Nore ja wanna
litsewa sinna ümbre kokko nink panniwa sedda
immes. Ja kui nemma sedda olliwa arrakae-
nu, sis heit Jaan neile käge, et nemma mah-
ha istusse ja kulesse.

„Rootsi- nink meie ma wahhel om merri,
nink se merre sissen üks hä kaunis saar, nimmega
Gottland, mes Rootsi kunninga perralt om.
Säält sare pääl om üks liin, nimmelt Wiisbi,
mes ennemuste pohja pool kige kuulsamb ja
üllemb kauba-liin olli. Selle linaga olliwa
Wenne-rahwas jo kawwa aiga kaubelnu, kui ne
omme kauba asju weddiwa läbbi Tallina- ma
merre weerde. Sinna lina olliwa kaupmehhe
Saksa- maalt, Brementi linast, omma kauba
laiwuga tahtnu tuwwa. Ent tõssi hirmus kau-
ge tuiß ja torm; se mäsas neide laiwuga kaw-
wa aiga sinna nink tenna merre pääl, nink aije

neid wimate kōhhalt wōra paika, ütte sure tundmata jõe suhho, kun Wäina: ehk Tüna-jōggi merre sisse jōsep nink kelle kalda pāäl parhilla Riiasliin saisman om. Kui ne kaupmehhe näi: jewa sedda marahwas, kuis nemma olliwa ni kangede omma maad nink kottust wahtman, nink kuis nemma hulgan wainlaise wisil tulliwa neile wasta, sis ne kaupmehhe mõtliwa kıl effi henne man: wee - surmast ja häddast pāstetu, olleme nüüd wahhest wallusamba surma kätte johtonu! Tuul olli ka mihhil ni wasta, et na omme laiwuga es sa paigalt ärraminna. Ehk kıl se marahwas es tahha neil wōril laske neide male tulla, enge lātsiwa neidega õkwa sõddima nink mõtliwa neid õnnetuid, kedda tuisst ja torm neide mannu saatnu, wainlāisi ollewat: siski lepsiwa nemma wimate tõine tõisega kōkko. Se om meie päiwilt arwada, 681 aastat.

Olliwa nüüd peake wōra ma innemisse meie marahwaga sõbras sanu. Wōra tõiwa ommist laiwust omma kaupa wālja nink wahetiwa hennēle meie ma andid, ni kui: wahha, met, raswa, nink harrisiwa sis saggedaste sija kāuma. Kui nemma jo mõnni aig nida eggal aastal sija laiwaga olliwa tulnu: sis ne wōra ma kaupmehhe palsiwa hennēle ütte platsi, aita ehhitada nink sinna omma kaupa saisma panda. Se palwusse pāle anti tõisile üts ma weer saāl Wäina-jõe weren, kun parhilla Riia-liin saisp.

Se rahwas, mes meie Liwlandi maal wannal ajal ell, olli sesamma, mes weel parhilla siin maal katten seltsin, kui Lätti: nink ma:

rahwas om ellaman. Lättirahwas olli omma ello:assend essierralikult saāl kangede hoitman, kun nüüd Wōnno: ja Wolmeri: liin saiswa, neide jōkke lāhhuden, mes Wäina: ja Koi: wājōes nimmitetas. Meie ma-rahwas, mes üts ülli wanna rahwa: selts nink Some-rahwaga üttest ülliwannast suggust om, elli saāl Tüna-jõe werest sani, lābbi meie kōggona Liwlandi: ma, ammak Tallina: ma wiimse otsani. Neide kinni: lina olliwa Larto: ja Willandi: liin. Nemma ellwa merre weren nink olliwa sis ka hā targa ja julge merrekāuja mehhe. Neide kätte rahwa ello: põlw olli ni, kui loeme pūhhan kirjan, et Abraham, Isaak ja Jakop omma ellanu omme suggulaste, ommatside ja perre: rahwa kēskel. Kes neide sean wanna tark mees olli, ehk fige suremba au sissen saiss, sel õkwa olli ka rahwa: ja ma: wallitseja nimmi ja õigus, se olli neide kōhtomoistja, neide üllemb ja wannamb. Ent innemissist es peta sis kıl mitte suurt luggu; müdi neid ärra, nink kui nemma soan wange saiwa, sis na neid õhwritsiwa ommile wāārjummale, ehk mõijewa neid ärra Wenne male. Om saāl Rootsima tolpolitsepiri wasta üts ma, mes nimmetas Norwegi: ehk Norra: maas. Sel kunnigal olli poig nink seddasamma olliwa meie ma-rahwas soan kätte sanu. Sesamma kunninga: poig sai neist kolm kōrda kui neide wang ehk orri ärramüdu; eesmäst kōrda ütte tükki willatse sārgi rōiwa eest, tõist kōrda ütte kitse eest, nink wimate rahha masso eest.

Lätti: ja meie ma-rahwa wahhel olli ka üts allasi sõdda ja wiha. Kui neil sis kō

mõnnikõrd wahhe- aiga olli, kun wannast wihhast puhkasiwa, siski wastne peake jälle laggüsi. Ent kuis nemma olles ka woinu essi sedda wanna patlikko wihha ja waino mahhajatta, kumma neide kõrw es olle weel middake kuulda sanu sest rahho - würstist, „ke meid ärrapästap meie wainlaisist, „et meie armastame omme wainlaisi, õnnistame „neid, kea meid wandwa nink teme hääd neile, „kea meid wihkawa.“ Matt. 5, 44. Sedda ellawat „Jummalat es tunne nemma; sis „nemma orjasiwa neid, kea lomust Jummalat ei „olle.“ Mat. 4, 8. Suggaw wäärusfu pimmedus kat meie Liwlandi maad kirni, nink hāmmerus meie rahwast, sis kui weel üttelekerkut, üttele kolimaija es olle meie Liwlandi maal, sis kui meie marahwas omman wäärusfun olliwa hennelle mõtsan, ehk mae otsan altrid ehk pühhendetu kottusid wäljawallitsenu, kun nemma omme põlwi painotiwa wäärjummalide een. Wimate tulli se kallis „tõsseminne“ ka meie Liwlandi ma rahwast „koddootsma, et temma paistas neile waisile, kea weel pimmedan ja surma warjun istsiwa, nink et temma saas neide jalgu rahho te päle.“ Luk. 1, 78. 79. Nink se sündi nidade; 653 aastat omma nüüd mõdalānnu.

Ne saksa ma mihhe, kes eddimāst teed olliwa lõidnu meie Liwlandi male, olliwa risttinnemisse. 28 aastat olliwat nemma jo hääd sõprust pidanu meie ma rahwaga. Ent olli neil wāga halle meel, kui na sedda pimmedat wäärusfu tõdd nāggiwa, mes meie rahwas

teggi. Kui ne saksa ma mihhe sis jälle ütseford laiwaga Liwlandi male tulliwa, sis nemma tõiwa Saksa-maast üttele ristiusfu kulutajat hennega ütten, nimmega Meinhard, kes jummalapeligist oppetaja olli. Meinhard naksi nüüd sure waiwaga enne rahwa keelt opma. Sis õnnist Jummal ka temma wāssimata tõdd, et rahwas peake ellawa Jummal pole sai ümbre-kaāntus neide tühjatsesist kāugist, mes neile neide wannambist seni päiwani olli jānu. Nida olli sis Meinhard eddimāne risti-usfu oppetaja Liwlandi maal, nink se ristiusk, mes meie marahwas olli sanu, olli katoliko-usk. Kul panniwa meie wannambide wannamba algmissen ristiusfu kulutajile wasta, ent sedda tõdd, mes ne kulutaja Jēfanda nimmel teggiwa, es woi nemma keelda. Meinhard teggi iks päle omma tõdd nink rahwas armast tedda wimate nidade, et nemma hāmelega ku-liwa temma oppust nink lasssiwa henda risti. Olli saāl liggi Ria-lina üts aus rikkas mamees, nimmega Robbe, sellega sai Meinhard tutwas nink kand se eest wāga hoolt, et temma ristiusku saas kaāntus. Jēfand Jummal õnnist ka sedda ettemōtmist, nida et se paggana mees Robbe kike omme sõpru ja suggulastega, ni kui kige omma perrega henda last risti. Nüüd naksi ristiusk peake juurduma nink kassu ajama, nink Meinhard lāts se ristitu ma-mehhega Saksa-male nink tõije saāl paljo muud ristiusfu oppetajid Liwlandi male. Tol ajal ehhiteti se eddimāne kirrik ülles liggi Ria-lina nink nimmeteti Ütskülla kerkus; nink Meinhard sae-

ti sinna eddimätses piiskopis, katolikko-ussu sädusse perra.

Mi kawa kui Meinhard Saksa-maal olli, jättiwa mitto neist, kea ristitu olliwa, omma usku mahha, latsiwa Tuna-jõe weerde, mõstsiwa henda saäl essi nink lodiwa nida wallale ollewat sest „wastse sündimisse wihtmisest Pühhan Waimun.“ Ne waise arrapimmetetu henge es tija tol ajal weel mitte, et „ristminne „om üts wessi Zummala kassun saetu nink „Zummala Sönnaga ühhendetu, se om: üts „armo täüs ello wessi.“ Meinhardil olli sis jälle wastset waiwa ja tööd, säratsid jälle õigele tele saata. Nelli aastat teggi Meinhard wäsimata Jssanda tööd, sis temma koli ärra nink matteti sinna kerkute, mes ta essi Jssanda auwus olli ehitatu ja pühhendatu. Ent kui piiskopi-ammes wimate Riia-lina panti, sis wõttiwa nemma õnsa piiskopi Meinhardi kolu kehha ütten nink mattiwa sedda Riia-lina Tomi-kerkute, kun temma mattusse paik nüüd weel nätta om.

Perran Meinhardi surma lähäteti peake jälle tõist piiskopi Saksa-maalt. Ent ne perantulleja es olle eddimätses sarnatse. Nemma tahtsewa kül kirjaturdja olla, ent es olle õige rahwa oppaja, panniwa taiwariki innemiste eest kinni, es lä essi sisse nink keliwa ka muid sisfeminemast. Miga mõda teggiwa henda ne piiskopi suris ilmlikko wallitsejis, nink neide wallitsus püsse ennam 300 ajastaiga. Sel ajal tulli ko Liwlandi ma ülle wäga ränga waino- ja sõda-aja. Saäl olli allati sõddimist Wenne-Sure-

würste, Tania-, Pola- ja Rootsi-kuningidega. Meie ma sai üttest kääst tõise kätte, nink eggakõrd risuti, palloteti neid linu ärra, nink mehhe, naise, latse, kes linu sissen olliwa, tappeti, ehk widi wangi. Sis tulli weel monni suur Zummala karristus päle, ni kui 1315 aastaga, kui 3 aastat järgi mõda kif willi nurme pääl arrakulmi, nink lats sis aig ni kallis, hädda ni sures, et mitto tuhhat innemist nälga koliwa, kedda hulgan haudu aeti. Wimate olli woimata kif kooljid mahhamatta. Tulliwa sis soe saa-kaupa mõtsust nink sõiwa kooljid ärra, kea matmata olliwa. Ent oh hirmus kõnnelda, hirmus kuulda! monne wannamba tapsewa ja sõiwa essi omme latse, — nälja perrast. Üts warras podi ülles; õse tulliwa waise innemisse, wõttiwa tedda pu päält mahha nink sõiwa tedda ärra, — nälja perrast. — Tol ajal mas rōa waf 4 taalrid, se om: 18 rublid meie rahha perra.

Mitmasuggust hädda ja waiwa pididi ka meie Tarto-liin näggema, mes se kigewannemb liin Liwlandi maal om. Temma om jo 809 aastat saisnu. Üts Wenne-Suurwürst, nimmega Jurjei Jaroslaw ehhit sedda 1030 aastal nink se liin sai wenne-kelen selle surewürsti perra Jurgewi linas nimmitetus. Wannal ajal olli Tarto-linal essi omma piiskop nink nelli kirrikut: Maria-, Jani- ja Tomi-nink weel üts wenne-kirik. Sõddimisse ajal lats se liin üttest kääst tõise kätte, ni et temma 14 kōrda om umbreleeritu nink 11 kōrda wainlaste kääst ärrawoetu. Ta olli Wenne-Surewürste wallitsusse al wäga uhke ja rikkas liin. Saksa-ma

kaupmehhe lähhatiwa kii omma kaupa, mes nemma ülle merre saiwa, Tallina: ja Pärnalin kaud Tartute, kost sedda sis Wenne-male lähhati ja müdi. Se liin om ka mittofõrda suurt tulle-kahjo nannu, ni kui 1328 aastal, kui se sure tulle-kahjo man ennamb 2500 innemist hukka saiwa.

Nida om ka Willandi: liin kindma, kõwa liin olnu. Sedda tunnistawa täamba päiwani weel ne wanna müri ja kanso, mes lina mäe pääl, saäl Willandi-moisa man, nättas. Kirjotetas, et wannal ajal saäl selge kiwi hone nink 3 kirrikut olnu. Ent 1481 aastal pallotiwa mainlase tedda kohhalt tuhhas, innemissi, kea tullen üllejäiwa, widi ärra Wenne-male wangi, nink kii se kottus ammak Tarwaste moisan, kun sis weel wanna kinni liin olli, tetti kohhalt paljas ja tuhjas.

Kolm sadda aastat olli nida ristiust Liwlandi-maal; ent es olle kü rahwal temmast surembat haäd, kui ennege ristiinnemisse nimmi. Kü ehhiteti paljo kirrikid üles, mes parhilla weel saiswa; ent rahwa ust nink jummalajus es olle muud, kui üts wäljaspidine tö ja sädu. Ristiti, woeti lawwale, loeti Eadina keli palwusid, nink peti kangede paastmist, nink masseti kirkomassu ja preestrile kumnest, ent es moista nemma ommast usust arwo anda, nink nemma es tija, es tunneke, mes tarwis ne kalli pühha asja ja kombe neile olliwa säetu. Kottun es olle rahwal üttele ramatut luggeda, ei katekismust, ei lauloramatut, ei Piiblit, sest ramatid es trüfikta

weel. Olli sis Liwlandi-ma rahwa luggu waine kü. Paljo henge tusiwa kü sedda wikkainik puhkasiwa ja leinasiwa. Sis tulli armas Jummal neile abbis, nink se Jssand, ke jo ni mitme kalli tunnistajide läbbi Saksa-maal olli sedda wastset hommungo haggio lastnu ettepaista, lähhat sis sedda tundi, „unnest üleswirgu, „ni et õ läts möda nink päiw tulli lähhude.“ Rom. 13, 11. 12.

Nink sedda päiwa walgust saat Jssand omma usutawa sullase Martin Lutterusse läbbi jälle ette, kes 1517 aastal olli Saksa-maal Wittenbergi-linan sedda ussu-parrandamist allustanu. Roma Paapsti pimmedus häwiteti saäl eddimält ärra, nink nakkati jälle se kalli Piibli-ramato sõnna perra rahwast opetama nink Jummalat orjama. Sefinnane kallis Jssanda tö läts pea lajembale nink jõus wiije aasta perrast meie Liwlandi-ma sisse ärra. Treptowi-linast, Saksa-maalt, olliwa ne Paapsti ussu preestri üttele wagga kolisopetajat, nimmega Andreas Knöpfen, wäljaajanu, selle et temma meie õnna Lutterusse kallis sõbber olli, nink sedda ristiussu oppust armast, mes Lutterus olli rahwale Piiblist üleswõtnu ja kuletanu. Knöpfen paggesi neide wiikka eest Riialina, kun tedda rõmuga wastawoeti. Temma olli neile jo tutwas sanu, kui Riialina koddanikko, preestride kurjusse perrast, omme latfi ennamb neide kätte es ussu, ent neid parremb sure kulluga Saksa-male Treptowi-lina, se usutawa Knöpfeni mannu oppussele olliwa saatnu. Rõmuga allust temma sedda tööd,

mes tarwis Jhsand tedda olli lähhatanu, nink naksi juttust ütlema pühast kirjast, nink sest ramatust, mes pühha Apostel Paulus Romarahwale olli kirjotanu, sedda wäljaselle tama, kuis pattane inneminne woip Zummala een diges ja õnsas sada läbbi üssu. Kik wanna katoliko üssu sadust es häeta temma kül weel mitte ärra, enge teggi nida, kui Lutterus olli kitnu: „et wanna wäarusse peap enne „innemisse sõamest wäljakassitus sama, sis „weel sünnis sedda kerkust wäljakassida.“ Knöpfen tunnist nüüd amwalikkust preestrile, kuis neide oppus es sünni pühha kirjaga kokko, nink ne monako ja preestri es mõista middake se wasta kosta. Riialina radisaksa wallitsiwa nüüd Andreast Knöpfenit hennese eddimätses Lutterusse ristiusu oppetajas Petre kiriko mannu, nink sel 23 Oktobril 1522 ütlet temma eddimäst juttust, nink saiwa sis jo mitto katoliko kiriko tallitusse, wisi ja kumbe Zummala orjusse man mahhajättetus. Se ülle pahhasiwa preestri ni wäga ärra, et nemma aasta perrast surel redil sure wandmissesega fik Riialinast wälja lätsiwa. Ja kui siski meie üsurahwale Riialinan perrast weel paljo pahhandust tulli neide katoliko preestride perrast: sis kirjut õnnis Lutterus effi Saksa-maalt katskõrda Riialina koddanikkile nink mannits neid kindmas jada se üssu mannu, mes nemma olliwa wastawõtnu. Temma lähhat neile ka, saksa-keli ümbrepantu, sedda 127 dat laulo Dawida Lailoramatus, nink mannits neid neide kalli Dawida sõnnuga: „Kui Jhsand ei hoi ja lina, sis wal-

„wap waht ilmasjata,“ et nemma peasse Jhsanda abbi päle lootma. Neid Lutterusse kirju, mes õnnis mees effi omma käge kirjotanu, hoi jeta nüüdki weel Riialinan. — Kui Knöpfen ärrakoli, sis matteti tedda Riialina Petre kiriko sisse mahha. Sestiammast õnsast mihhest om ka se kallis laul, mes wannan lauloramatus saisap: „O Krist, ke ainus „ollet Zummal Poig iggawest,“ eddimält saksa-keli üllespantu, nink sai temma perrast ka ma-keli meie Tarto ni kui Tallina-lailoramato sisse.

Kolm aastat perran sedda naksi Lutterusse ristiusu oppus ka Tarto-linan juurt wõtma, nink eddimanne mees, kes Tartun sedda oppust kulut, olli nimmega Melkior Hofmann. Temma läts ka ütskõrd effi Tartust Wittenbergi-lina, meie armsat, kallist Lutterust kaema, temma kalli mannitsusse läbbi henda kinnitama nink Lutterussele kulutama, kuis õige ristiusuga luggu olli Liwlandi-maal. Hofmann tulli kül jälle taggasi Tarto-lina, ent mõnne aja perrast läts temma wimate jälle Saksa-male nink koli sinna ärra.

Et Zummal sedda fik kül nida õnnist: sis: ki olli rahwa oppussega weel waine luggu kül, ni kui kunnake ütlet wastsest üleswoetu tõ ja tallitussega om. Mõda mõda ennege jäiwa fik ne wõlsoppusse mahha, mes innemisse olliwa ommast pääst rahwale kassus ja koormas päle pandnu. Se ilmusutawa karjuse selts sai iks wähhembas, „ke Zummala Sõnna ärra-

usku olli. Se lubbas eddimäst kül, et Lutterusse ristirahwa kätte kii kirko piddiwa jama, nink towut kolimain eest hoolt kanda. Ent es sa kül middake se polest ärratäudetüs, nink kawwal Polakenne naksi päleke pea meie risti-usku rahwast perrankiusama.

Lutterusse ristiussu oppetaja es tohhe en namb kerkun juttust ütelda, ei ka latsi risti, ei ka rahwast armo lawwale wotta. 1614 aastal anti kasku, et kii oppetaja, kes lätitseh ma rahwa kerko pääl olliwa, piddiwa ärrahedeutüs sama. Sis sai ka üttekörraga kii Jummalas orjus sääl, kun Polakesse olliwa, jälle katoliko usku ja wisi perra säetus. Woeti mitto kihhelkonda kofko ütte preestre wallitsusse alla. Ni olli 1621 aastal Marienburgi, ehk Allo, Wastfelina ja Pölwa kihhelkonde ülle ennege üts ainus katoliko preester, nimmega Johann Pamowski, kes hennele kül paljo rahha last massa, ent ei üttele henge kül taiwa rigi sisse es awwita.

Olli sis Pola-ma wallitsusse al meie ma luggu waisemb kui waine. Berrewallaminne, nalg ja katse olli meie maad 50 aastat waiwanu. Ma olli sure söddimisse läbbi ni tühjas tertu, et mitma tallu sissen es olle ätteainustke innemist löida, sure te pääl olliwa koolia hulgan maan; soe ja kofka es jöwwa neid reipid kii ärrasüwwa. Päle se, sis olliwa kirriko kohhalt ärralaggunu, kirriko oppetaja pea kii ärrahäädnu. Ni kui sis se iholik assti tol ajal rasse jo olli, ni koormati sis ka weel neid hengi nink woeti sedda perramest römüstamist weel waište innemiste kääst ärra. Olli

sis kül nätta, et rahwale peake ots saas kätte tulles, sest kofke poolt es olle sel ajal neile abbi lota. Ka Saksa-maal olli se suur söddiminne algnu, mes 30 aastat tappelti Lutterusse ristiussu oppusse perrast. Meie usku wainlase saiwa suurt woimust, nink meie usklikko wannamba puhksiwa Esaja, se pühha prowweti sönnaga: „kui Isand Zebaoth es olles meie „suggu üllejättnu, olgo ka kui weidi, sis meie „ollesse Sodomi ja Komorra sarnatses sanu.“ Esaj. 1, 9. Nink se abbi tulli Saksa-, ni kui meie Liwlandi-male Rootsi-maalt. Sääl olli se jummalapeliglik kunningas Kustaw Adolw wallitseman. Se olli meie usku nink naksi Polakessega söddimist Liwlandi-ma perrast, wot meie maad temma kääst julgeste söddiden ärra, nink tulli nüüd parremb põlw kigile. Nüüd paksiwa sedda kallist ja wäggewat kunningat ka Lutterusse usku rahwas Saksa-maal hennele abbis usku wainlaste wasta. Temma kuuld neide palwust, lats sure södawäega Saksa-male, nink olli ka meie marahwast temmaga ütten. Kui nemma laiwuga Saksa-ma randa saiwa, sis last temma ja temma södawägi põlwile mahha palwust piddama. Jummalas nimmest allust temma sedda taplemist, nink Jummal olli temmaga!

Nüüd olli ka meie marahwal nink meie usku oppetajil üts öige kindma abbi ja tuggi, nink säädse se aus kunningas ütte meie usku eddimäst piiskopi Mia-lina, kes ülle kirko ja koggoduste asju piddi wallitsema. Temma kassu päle saiwa nüüd jälle kirriko ja koli ülles-

ehhitetus, nink peti sedda eddimäst kirko kaemist 1627 aastal meie Liwlandi:maal, läbbi ütte Rootsi:ma Lutterusse ristiusu oppetaja, nimelt Johann Rudebeck. Se lats kihhelfonnast kihhelfkonda kaema ja perrakullema, kuis se lugu eggaitten koggodusen olli, nink kas ne oppetaja ka fik meie usku olliwa. Nüüd muretseti pühha kirja ramatuid rahwa kätte. Tol ajal es olle rahwal ei Piiblid, ei Wastset Testamenti, ei ka lauloramatus. Sis wõt üt oppetaja, kes sel ajal Sangasten olli, nink kelle hole alla ka Karrola kihhelfkond olli pantu, nimmega Rossenius, sedda waiwa henne päle, nink pand pühha: päiwatse ewangeliumi ja epistlid Tarto:ma kelepäle ümbre, nink se olli sel 1632 aastal. 54 aasta perrast trükkiti meie Tarto:ma Wastne Testament eddimäst korda täwwelikult, ni kui sedda üt oppetaja, nimmega Adrian Virginius, kes tol ajal Kawwilda: nink perran sedda Ottepäkiriko pääl olli, Tarto:ma keli olli ümbresellatanu. Ajastaig enne sedda olli Tarto:kele lauloramatus wäljaantu, nink ne mihhe, kes se eest hoolt kanniwa, olliwa: Ranno oppetaja Lorenz Moller, Nõo oppetaja Markus Schüz ja Kamja oppetaja Andreas Virginius. Kats ajastaiga perran sedda and Rootsi kuningas Karel XI sedda kirko: sädusse ramatus wälja, mes 145 aastat meie Liwlandi:maal prugiti.

Ehk kül ne Rootsi kuningas häid sädusid teggiwa nink meie usku kaitsiwa; siski es olle ka neide wallitsusse al rahho põlwe. Root:

si rahwal olli allasi päle, se 100 ajastaiguga, mes nemma meie maad henne al piddiwa, rasedat söddimist siin nink saäl. Olli ka iks se söddimine meie ma sissen; sest et Rootsi kuningas es jöwwa omme wainlasi siist ärrakaitse. Wimate tössi se suur södda, mes terwe kümme aastat aiga peti, nink mes põhja:ma sõas kutsutas, sest et sis Wenne Keiser, Pola, Lania ja Rootsi kuningas söddima latsiwa. Se södda olli meie maal wäga sures nuhtluskes. Nälg, innemiste ja tõpra katse, wilja hukkamine, kallis aig nink mu nisuggutse willitusse hukkasiwa maad ja rahwast ärra. Kirjotetas, kuis se sõa: ajal piddi Rootsi kuningale ütte adra:ma päält 25 rublid nink 8 wakka wilja massetama, kuis sola püt mas 20 püttirinki, kuis Pärna:maal tallomees essi kui hobbene atra henne perra weddanu nink naine kundu, kuis nälg ni suur olu, et kigin paigun kolu innemissi löiti. Ma jäi tühjas. Kes ka weel näljast üllejāi, se lats paku. Rootsi wäggi es jöwwa ennamb wasta saista wainlasile, nink fik sõame puhkasiwa Jssanda omma Zummal pole, et temma tulles nink se waisele male ütte õiget kaitsejat, ütte wäggewat nink essa melega ehhitetu wallitsejat annas. Nink Zummal kuuld sedda palwust, nink saat meie maad Wenne Keiseri Petri kae ja wallitsusse alla."

Wäike Peter, kes tõistega terrawaste olli tähhelepandnu, kuis koolmeister olli luggenu, pand nüüd sure römoga mannu: „kül ma jo wahhest ka olle kuulnu ja luggenu sest surest Wenne

Reisrist Petrist. Kõl ta sesamma iks om, ked-
da ne kolm wanna tähtmatokesse kõnnelewa,
mes sinna, armas koolmeister, isda aigo mulle
luggeda annit. Ma olle sedda õigede immes
pandnu, kuis se suur Reiser hennele Rootsi
wange seast ütte latti ma prauski kasso-tüttart,
nimmega Katrina, prowwas om wõtnu, ja
kuis temma Hollandi-male lats, laiwanihhe
ammetid opma."

"Tõisi kõi!" koste koolmeister, "sesamma
sure Reisri perrantulleja wallitsewa nüüd liggi
129 aastat ka meie Liwlandi-maad nink omma jed-
da hoitnu ja kaitnu, ni kui aadler poige kattap
omme siwuga. Ehk kõi ne Wenne Reisri meie us-
ku ei pea, siski omma nemma eggal ajal ka meie
uusu rahwa eest suurt hoolt kandnu. Es melen
ei olle, kuis õnnis Reiser Aleksander essi kink
3000 rublid meie Tarto-lauloramato trükmis-
ses, kuis Krono-rahhaga Wõrro-linan meie
uusu rahwale wastset kerkut ülessehiteti! Es se
neide arm ja holekandminne es olle, et nüüd meie
waise marahwale rahholikkumb ja parremb
põlw kigitõ om tulnu, kui wannal ajal olli! Se
om neide suur arm, et meie woime omma usku
pidada, et woime kerkun ja kottun omma
Jssandat nüüd õrjada. Se om neide arm, et
marahwas nüüd ka üts pri rahwas om, kedda
ennamb keake ei tohhi ellaja wisi ärramüwa,
et meil om sadus ja õigus ja melewald minna
ehk tulla, kui muido iks moistust ennege olles.
Oh andkem sest Jummalale auwo! Põle sadda
aastat ei olle Jõdda meie ma sisse tulnu, ei olle
sedda risti, sedda surma ja üllekohhut ennamb kuul-

da, einatta olnu, mes wannast olli. Magazi, kohto,
wallitsusse, oppetaja, koolmeistre, kõi om neist
säetu ja hoijetu; nink kes essi moistap ennege
ellada nink Jummalale Sõnna oppip, nink selle
perra teep, se ei sa mitte hukka. Õnnistago
Jssand sis üllembid ja allambid, nink juhha-
tago kike jalgu rahho te põle!"

Kui koolmeister kalli sõnnuga nida olli lõp-
petanu: sis olli ka noorte ja wannu suust kõi-
tarren se üts sõnna ennege kuulda: "Aluw olgo
Jummalale, tenno wannambile!" Ent es
jatta keake koolmeistrit tennamata se oppusse
eest. Nemma lauliwa weel ütte kittusse laulo,
jättiwa sis armsaste üts tõist Jummalaga, nink
rühkfiwa koddõ pole.

Armas luggeja! Kolmas kord tullep nüüd kalender
sinno omma jutto ja oppussega terwitama wastse aasta
hommungus. Tõima hawal om temma sulle selletanu
neist wannal ajal sündinu asjust meie maal. Oh
tenna ka sinna sis se rahwaga saäl Jani kõi-tarren
omma Jssandat, et ne päiwa ja ajastaja omma mõda-
lannu, kun meie ma-rahwas olli ni kui karri, kel
õiget karjust es olle, kes wajosiwa üttest häddast tõise
sisse, seni kui Jssand meie maad omma Pühha Sõn-
na kõwwa pae põle saisma pand, nink meie ilmlikko
ello rahho põlwe wäggewa wallitsejide kae alla saad.
Tunne sis essi nüüd, mes sinno rahhule tarwis lät,
et sinna ellas ousaste siin ommal maal nink lahkus
surma tuunil rõõmsaste sinna, se iggawetse koddõ pole
minnema! —

Rõnneltas nüüd ka weel middake neist
asjust, mes meie päiwil sündinu.

Meie marahwa seast lõitas ka meie päi-
wil weel, kes ei pelga, ei ka meelt ärra ei
heida, kui surma hädä káen om; ni kui sed-
da wannust wannambist kõnneltas mustit-
sel ajal. Ent ristiust oppetap meid nüüd,
kuis meie eggal ajal Jummalä káe alla hen-
da peame allandama, nink ka surma tundi
rahholikkult ootma, ni kui se meil Jumma-
last säetu.

Olliwa 1836 aastal üttel pühapäiwal,
mes 8mas paastoku päiw olli, kolm ranna-
mehhe Tallina maal, Selja wallast,
jää minneki ajal merre päle lánnu, ülgid
tapma. Rats neist olliwa neljakümne ajas-
talisse, üts olli Josef Tull, toine To-
mas Liwa, nink mõllemba naise mehhe,
ent kolmas olli kattedümne ajastane pois-
mees, nimmega Maddis Ploom. Kui
nemma hommuugul wäljalätsiwa, olli jää
weel kaunis kórwä náttä. Neide mõtte ol-
li selsammal pühapäiwa öddangul taggasi
tulla; sis nemma es olle ka ülle kolme meh-
he ennamb toidust ütten wótnu, kui ennege

pooltoist, nakla leiba, kattesä ráime ja üts
pallakenne lihha. Gesmált olli neil õige õn-
nelik kórd, ni et 8 ülgä tapsiwa. Ent kui
öddang kátte jõus, olliwa 18 wersta rannast
árralánnu. Sis kuliwa nemma ütte kór-
raga suurte rágginat, rühksiwa kül ranna
pole, ent sääl olli jo 4 wersta, rannast ar-
wada, selge wessi náttä. Kániwa nüüd
mehhe taggasi, et nemma weel ütte
sare mannu, nimmega Uhtjo, saasse, mes
sääl lähhükessen olli, ent sääl olli neil ka
wessi wasta. Nüüd heitiwa kül árra, kui
neile kóhheke pole pääsemist ennamb es olle.
Nemma olliwa nüüd ütte sure jää tükki pä-
le, ni kui parwe päle jánu; kange tuul tóssi
hommungo poolt, aiije neid kárwete merde,
nink peake es náe nemma muud kui tairwast
ja merd. Kui nemma nidade ööd jo árra-
olnu nink päiw jälle tóssi, sis naksi tuist.
Oh suur olli neide waiste hädä! Es olle
nemma weel middake sönu, nink suren mur-
ren ja peljun es mõtleke se päle. Gespäiwa
öddangul wóttiwa sis eddimált pallakest lei-
ba. Kolmapäiwal jáije tuul taggasi, ilm
lats selgele, ent nüüd olli ka külmi kórwä.
Pea tükse nálg jo mannu; fik, mes toidus-
ses ütten olli woetu, lats otsa nink suur tuist ja
saddo olli õse neid kattesä tappetu ülgid nei-
de káest merde árrawinu. Sis tahksiwa jo
sedda pennikest árratappa, mes neil ütten
olli woetu nink ikkes weel neide mannu já-
nu; ent õmmete ánniwa weel armo temma-
le. Jogi janno olli ka suur, nink piddiwa mer-

rest sis solast wet joma. Eggal hommungul ja oddangul sattuwa nemma põlwile mahha nink anniwa omma henge Issa kätte soamelikkun palwussen. Meljapäiwal, kui nalg ja oht iks surembas lannu, sis naggiwa hommungul warrautte ulge liggi tulleswat, nink nemma saijewa tedda arratappa. Pu-tükki olliwa nemma enne jo merrest sanu, nink seddamaid wõttiwa tuld ülles nink kuitsasiwa sedda lihha, nink anniwa tenno Jummalale, et nemma sonus saiwa. Ent ikkes wastne waiw ja hadda tulli waiste päle. Waga kange tuul hommungo poolt naksti neid Some: merre pole taggast ajama, sure laine nink jaa-tükki, mes tuul mannu aiije, häätiwa kord korralt neide jaa parwe nink se saije iks wähhembas, nink sen suren haddan, kui ennamb es loda surmast paseda, sis and üts neist tõisile nõuwo, üttelisse henda merre pohja heita, nink waiwale nidade otsa tetta. Ent peake jai se kurri mõtte mahha nink ütiwa ne waise üts tõisele: ei mitte nida! kuis meie omman õnnetusfen weel saraft suurt pattu Issanda wasta tahhasse tetta! Se jaa-tük, kun nemma pääl olliwa, es olle nüüd suremb kui 3 ehk 4 silda figepitti, nink et neide parwekenne es saas kohhalt katski pörrutetus, sis söksiwa nemma lumme temma pääl kõrwaste finni, nink latsiwa fige päiwa weerd möda umbreringi. Sis nemma saiwa ka lammemet, sest kange külm tahtsi neid jo arrawõtta. Poolpäiwa hommungul naggiwa sure romoga utte saart; tuul aiije neid liggemba-

le nink waiwatu südda üllendeti romun ja tenno palwussen Jummalale pole; nink nüüd lodiwa nemma ärrapästmist sada. Ent tuul käänd oddangul jälle, nink pea olliwa nemma jälle sure merre sissen.

Wimate sis eespäiwal päle lõuna, — se olli üttesas päiw, et suren haddan olnu, — naggiwa nemma Some: ma randa. Kui neide weikeste saare wahhele saiwa, mes kääris nimmitetas, sis naggiwa paljo ulge. Sure julgussega nakstiwa neid nüüd tapma, nink saiwa 5 tükki kätte.

Oddangul olli se saar, nimmega Pil-ling, mes 25 wersta Helsingworsi linast ärra om, neide silmi een. Rand olli jaa-tükkega täüs nink es sa nemma ennamb eddest. Sis nemma astsiwa Jummalale nimmel ommaft jaa:parwest mahha, kun nemma 9 päiwa pääl olnu suren ohhun, ent kun Issanda arm neid siski ellun olli hoitnu. Nüüd tahtsiwa kaeda üttest jaa-tükki tõise päle karrada, seni kui ranna mannu saasse. Ent se poisimees es jõwwa ennamb kõndi, nemma piddiwa tedda sis kapluga henne pereran weddama. Nink kui nemma tedda ennamb nida es jõwwa weddada, sis na jättiwa tedda wimate sure soame walluga sinna jaa päle mahha. Ent nemma saadsiwa weel enne pikka ort mannu, õtsekui märgis ülles, et kawwest sedda kottust wois nätta ja ärralõida.

Sure waiwaga latsiwa nemma nüüd eddest, mõnnikõrd romaden kottuli maan

nink itkes surma peljun. Enne öddangut saiwa nemma ütte sure pae mannu; saält nätti neid peake rannast ärra, nink römoga panniwä ne kats önneto mehhe tähhele, kuis rahwas wennega mannu rühstiwä, neid häddast ärrapästma. Pillingi sare pääl woeti neid armsaste wasta nink kanneti neide eest targaste hoolt. Neile anti eddimält wäga weidi süwä, nink sis aiga pittu en-namb, selle et nemma ni nörgas jänü nink ni mitto päiwa nälgä kannatanu. Sis saiwa nemma ites kowwembas. Ent sedda armsat seltsimeest es löwä nemma en-namb, kui tedda töisel hommungul otsma minti. Es olle ei jälgä, ei tähte kunneke sest önnetummaest ennamb tutta.

Töise kats rannamehhe, tedda Jummal ni immetaolikkult surma häddast olli ärrapästnu, piddiwa seni kui lehhe-kuni So-me male jäma. Sis saiwa nemma omma koddö, nink kes köhtap neide ja ommatside römö ärrakönnelä, kui üts töist nätta saiwa! Nemma kittiwa nüüd Jummalat, ke merre pääl neid omman armun kaitstu ja immetaolikkult allale hoitnu. Sis olli murre ja oht mödalännu, nink Jummal and neile jälle rahho päiwa.

J u t t o.

1. Kats warblast.

Ajastaig olli pöwwalinne, aig tühjane; sis tük-se nälg ka kätte warblaste mannu. Mõllembil olli hädda käen, mõllembil surm söamen. „Wellekenne, „kõggo jõudo,“ — üttele nörgemb töise wasta, — „lenda wälja nink otsi, ehk löwwat mõnda terrakest. „Kül lääs minna sinnoga ütten, ent ei köhta en-namb. Mes sa löwwat, to ka mulle. Ent rühhi, „wellekenne, surm nakkap külge!“ — Töine lubbas armsaste nink pönd lendu. Temma lennas nink löis pea üttele wisnapuud täüs marju. „Mes meil nüüd „wigga“, römustel warblane, lennas pu päle, nink nakkas marju zaggama nink tühja kötto täutma. Päiw läts jo maddalahä, näljane söbber tulli meelde. „Waja sis koddö pole rühki, söbrake toito wi-ja.“ — Mõttel kül mehhekenne minna, — tulli jälle himmo jäija, — arwas: „et jõud om mul weel „kassin, marja puun omma ni maggusa; — ma „naitsa weel üttele marjakest, — ma wõtta „weel töist.“ — Mida wiit warblane aja ärra, karras üttest ossast töise ossa päle, seni kui pimme päle tulli nink temma maggama jäi. Kui töine hommung tulli, sis tulli haige wellekenne meelde. Temma lennas rutto sinna paika, kühhes temma tedda olli jätnu; — ent söbrakenne olli pu al külle pääl maan, nink surmoga külmas jänü.

Oppus: Töine ossa pääl römoga karglep,

Töine oten saäl surmoga waidlep!

Lubbat armo sa töisele näuta:

Tullep se sis ka pea sut täute.

2. Hârg ja mehhilanne.

Hârg ja mehhilanne jõima üttelissi oiašt. Kui hârg mehhilast nâggi, naki ta tühjakešt naarma. „Reddas sa narat?“ küsse mehhilanne. „Mes ma sinno ei nara!“ koste hârg. „Nast sa mo pakešt, narat, et täl sarwi ei olle? wai mo susešt, et ma röki ei sa?“ — laul mehhilanne wasta. „Sinna ja sinno mõistus mahhuwa mõllemba mo jalla sõrra, alla!“ — rögati hârg, nink piddi jo temma päle sõkma. Ent mehhilanne lendas ülles temma kõrwa sisse, nink wanna-mees pand jooskma ülle krawi, nink mõtsa möda. Kui ta hâste olli karganu nink naki jo kumas sanu, üttel mehhilanne: „Pilla weel, kuis Jummal keddake om lonu!“

Oppus: Mõrgembat ärra trotsko! Waine kül: kui kondile ollet kui hârg, mõistusesele wähhemb kui mehhilanne!

Oppusse sõnna.

1. Ärra ussu sedda sõpra, kes häd-
dan ei olle weel ärrakaetu. Rõmo päi-
wil omma kül palju hä sõbra, ent willit-
susse ajal lätwa sâratse pakko.

2. Ärra minne neide eest pakko, kea
ikwa; nink leina leinajidega.

3. Ne kolm asja omma Jummal
nink innemiste mele perrast: kui welle
rahhun ellawa, kui hâad sõprust petas
piri-rahwaga, kui mees ja naine
hâste kokkosündlikko omma.

4. Wagga naine om üts kallis ande,
nink antas selle, kes Jssandat pelgap.
Om kelleke kurri naine, sis omma õtse-
kui kokkosündmata hârja paar.

5. Kaddeus ja wiha lühhendawa
ello-päiwi; tühhi murretseminne teep
wannas enne aiga.

